

Kürt Sorununa Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım: Mızgin, Nubihar ve Köprü

DOI: 10.26466/opus.522993

*

Erdal Aydın*

* Dr. Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yerel Yönetimler Bölümü İstanbul/ Türkiye
E-Posta: erdal.aydin@marmara.edu.tr ORCID: [0000-0003-1054-7782](https://orcid.org/0000-0003-1054-7782)

Öz

Kürtler yüzyıllardır Türklerle birlikte huzur, güven ve sadakat içinde ortak kaderi bu vatanda paylaşıyorlar. Osmanlı'nın son döneminden itibaren uluslararası güçler tarafından etnik milliyetçilik duygusu telkin edilerek bu kader kardeşliğine zarar verilmek hedeflenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası açısından komşu coğrafyada Irak, İran ve Suriye'ye dağılmış Kürtlerle olan yakınlık her zamankinden daha ziyade önem arz etmektedir. PKK ve YPG gibi uluslararası güçlerin maşası olmuş terörist örgütler üzerinden Kürt realitesine yaklaşılması herkesim açısından kayıplara sebep olacaktır. Bu çalışmada Kürt sorunu Mızgin, Nubihar ve Köprü dergileri üzerinden karşılaştırmalı ve eleştirel bir yaklaşımla ele alınacaktır. Bu üç dergi her ne kadar çıkış noktası olarak Kürtler ve Kürt sorunu üzerine Said Nursi'den önemli referans alıyorlarsa da nihayetinde mevzuya dair çok farklı sonuçlara ulaşmaktadırlar. Kürtçe yayın yapan Nubihar dergisi Özal dönemindeki demokratik açılımlarla birlikte muhafazakâr Kürt hareketi içerisinde yakın siyasi tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Mızgin AK Parti dönemine denk gelen 2004 ile 2011 yılları arasında yayımlanan ve daha çok Doğu ve Güneydoğu bölgesinde Kürdistan İslami Devrim hareketini takip eden bir dergi olarak karşımıza çıkmıştır. Köprü dergisi ise daha çok Yeni Asya ekolü bünyesinde demokratik siyasi sistem içerisinde Kürt sorunu başta olmak üzere kronik toplumsal sorunların çözümünü savunmaktadır. AK Parti döneminde dergi ve Yeni Asya ekolü defaatle kırılmalar, bölünmeler yaşadı. Üç dergi başta olmak üzere Kürtler ve "dindar toplum" kesimleri için önemli bir referans olan Nursi'nin Türklerin liderliğinde İslam dünyasındaki birlikteliği hedefleyen düşünceleri güncel koşullarda mevcut sorunlara bazı çözüm önerileri sunma potansiyeline sahiptir. Bu çalışmada ilgili dergilerin kimlik ve anadilde eğitim bağlamında Kürt milliyetçiliğine yaklaşımlarıyla birlikte sekiiler sisteme karşı duruşları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Siyaset, Milliyetçilik, Kürtler, Kimlik, Din*

A Comparative Approach to Kurdish Question: Mızgin, Nubihar and Köprü

*

Abstract

Kurts share common homeland and destiny with Turks through peace, security and loyalty for hundreds of years. Since the last period of the Ottoman State, it has been aimed to harm the fate of brotherhood by provoking a sense of ethnic nationalism by international forces. It is more important than anytime to have close relationship with Kurds scattered to neighbor geography including Iraq, Iran and Syria in the sense of the survivability of Turkish Republic. It is a cause of losing for Turkey and Kurds to approach Kurdish subject from the PKK and YPG terrorist organizations which are instruments by hands of international super forces. Kurdish question will critically be elaborated in this article by comparing three journals, Mızgin, Nubihar and Köprü. Although these three journals give significant references to Said Nursi in the context of Kurds and Kurdish question but arrives different results and solutions for the subject. Nubihar published in Kurdish language has crucial roles for conservative Kurdish movements in late Turkish politics especially in the era of Özal which important period for democratization of Turkey is. Journal Mızgin appeared during 2004 and 2011 encountering in the era of AK Party to fallow Kurdish Islamic Revolution in the eastern and southeastern districts. Journal of Köprü by patronage of Yeni Asya community is fallowing a democratic political system to solve Kurdish question as well as chronical social problems of Turkey. The journal and Yeni Asya community are divided and dissolved many times in the era of AK Party. Today, the ideas of Nursi aiming unity of Islamic World under Turkish leadership may present some offers of potential solutions for current questions since he is a significant authority for three journals as well as Kurds and fallowers of religious communities. In this study, we analyze three journals to see their approaches to Kurdish nationality in the sense of identity and education in the mother language as well as their response to secular system.

Keywords: Politics, Nationality, Kurts, Identity, Religion.

Giriş

Kürt realitesini güncel sorunlar çerçevesinde ve çeşitli sosyo-politik hareketlerce çıkarılan üç dergi etrafında ele almayı amaçlayan çalışmamızın odaklandığı ilk dergi Mızgin'dir. Mızgin Kürtçe bir kelime olup, müjde ve haber anlamlarına gelmektedir. Derginin muhtevası sanat, kültür, edebiyat ve siyaset şeklinde özetlenebilir. Ama siyasal ve toplumsal gelişmeler ve sorunlarca koşullanan Kürt mevzusu derginin ana önceliklerini belirlemektedir. Çalışmada üzerinde durulması amaçlanan ikinci ana kaynak ise Nubihar Dergisi'dir. Son olarak da en eski Nurcu akımlarından biri olan Yeni Asya kanadının yayını olan Köprü Dergisi'ne yer verilecektir. Bu üç dergi de Said Nursi'den ve eserlerinden referans almakla beraber bir adım öteye geçerek kendi özgün çizgilerini oluşturmuşlardır. Başka bir anlatımla hem ortak noktaları hem de çok farklı hasiyetleri bulunmaktadır. Said Nursi Osmanlı döneminden Cumhuriyete yakın siyasi tarihimize tanıklık etmiştir. Bilhassa telif etmiş olduğu Risale-i Nur Külliyyatı isimli altı bin sayfayı bulan manevi ve şuhudi tefsir tabir edilen eserleriyle Türkiye başta olmak üzere İslam coğrafyasında önemli bir iz bırakmıştır (Özgel, 2015, s.299-321). Bu çalışmada üç derginin Nursi'ye yaklaşımını farklı açılardan incelemek, yorumlamak ve karşılaştırmakla mevcut içtimai ve siyasi sorunlara yönelik bir çözümleme ve katkı sunmak hedeflenmektedir.

Kürt sorunu çalışmaları kapsamında öncelikle takriben yirmi yıldır yayınlanan Nubihar dergisi üzerinden bir değerlendirme yapmayı öngörmüştük. Bununla birlikte derginin ağır, ağıdalı ve nispeten müphem bir Kürtçe ile yazılmış olması yalnızca bu derginin araştırmaya konu edilmesini zorlaştırmıştır. Bu makalenin yazarı Kürt olmasına rağmen ve ilkokula başladıktan sonra Türkçeyi öğrenmiş olmasına rağmen Kürtçe yayınlanan Nubihar dergisini anlamakta güçlük çektiğinden diğer iki dergiye de yönelmek durumunda kalmıştır. Derginin dilinin ihtiva ettiği güçlükler nedeni ile nispeten daha açık ve anlaşılır bir üsluba sahip olması nedeni ile Nubihar dergisinin yayın çizgisini ele almak için yine ilgi dergi ekibi tarafından düzenlenen ve Türkçe, Kürtçe, Arapça ve Farsça dillerinde sunulan "Vefatının 50.yılında Uluslararası Bediüzzaman Said Nursi Sempozyumu"nun tebliğler kitabı bu araştırma kapsamında değerlendirilecektir.

Mızgin dergisinin araştırmaya konu edilmesinin nedenleri arasında ise Kürt mevzusu ve buna dair güncel tartışmalara yer vermesinin yanı sıra bir dizi başka etken de belirleyici olmuştur. Dergi 2004 Ağustos ayında yayına başladı ve 74 sayı yayınlanmış ve Ocak 2011’de dergi kendini feshetmiştir. Diyarbakır merkezli yayınlanan Mızgin dergisi Kürt nüfusunun mutlak çoğunluk oluşturduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde dağıtılıyor olması, diğer bir tabirle hem yerelden çıkmış olması hem de yerele hitap ediyor olması bu derginin tercih edilmesinde önemli bir faktör olmuştur. Mızgin dergisinin tercih edilmesinin ikinci önemli sebebi de dilinin hem Kürtçe hem de Türkçe olmasıdır. Takriben derginin yüzde altmışı Türkçe yazılardan oluşuyorken Kürtçe makaleler yüzde kırkını teşkil etmektedir. Yukarda ifade edildiği üzere öncelikli olarak analize dâhil edilen Nubihar dergisiyle sürdürülmesinin yerine diğer iki derginin de dahil edilmesinin en önemli gerekçelerinden biri, dilin anlaşılmasına ilişkin yaşanan güçlüktür.¹

¹ Aslında çok trajikomik bir tablonun ortada olduğunun farkındayız. İlkokula başladıktan sonra Türkçe öğrenmiş, Doğu ve Güneydoğu’daki çatışma ve huzursuzluk ortamından güvenlik, eğitim ve ekonomik sebeplerden ailesi Batıya göç etmiş olan bu makalenin yazarı zamanla Kürtçeyi kısmen anlasa da konuşmakta aciz kalmıştır. Kürtçe yazıların önemli bir kısmını ise çözmekten çok uzaktır. Yazı alfabesindeki farklılıklardan dolayı zihin okuduğunu algılama ve anlamlandırmada zorlanmaktadır. Bu hususi vakia aslında Türkiye’de yaşayan Kürtlerin önemli bir kısmının karşılaşmış olduğu anadilde eğitim sıkıntısını da gün yüzüne çıkarmaktadır. Sadece insani olarak meseleye bakıldığında bile okullarda ana dilde eğitim olmayınca zamanla dilinizi konuşamıyor, yazamıyor ve okuyamıyorsunuz. Bu vesileyle akademik olarak bir çalışmayı yapmak için dilin ne kadar önemli olduğuna bir kez daha şahitlik ediyoruz. Cebri olarak Kürtçe yasaklanmazsa bile sadece okullarda anadilde eğitim olmadığından zamanla ana dilinizi unutmaya tehlikesine maruz kalabilirsiniz. İşlenmeyen demir pas tutar misali ana dilde eğitim olmayınca ana dilinizi çok sınırlı konuşuyorsunuz ve belki de zamanla konuşmayınca artık isteseniz de konuşamaz hale geliyorsunuz. Burada şunu da belirtmekte fayda vardır. Elbette Türkçe öğrendiğimizden ne kadar iftihar ediyor ve seviyorsak Kürtçeyi unutup kullanamayacak hale geldiğimizden dolayı o kadar hicap ediyor ve üzülüyoruz. Uluslararası güçlerin Ortadoğu üzerindeki emelleri için bir maşa olmaktan öte gitmeyen PKK örgütü yüzünden Kürtlerin insani olarak maruz kalmış olduğu anadil sorunu ihmal edilmemelidir. Aksi takdirde yüzlerce yıldır birlikte et ve tırnak gibi kader birlikteliği yapan bu iki kavmin geleceğine hanel vermek isteyenlerin ekmeğine yağ sürülmektedir. Anadilde eğitim resmi dil Türkçeye alternatif değildir ve olamaz. Elbette devlet Kürtler başta olmak üzere farklı etnik kimliğe sahip tüm yurttaşlarına Türkçe eğitim verecek ve resmi kurumlarda Türkçe esas olacaktır. Ama diğer taraftan Devlet-i Aliye-yi Osmaniye’yi asırlarca ayakta tutan ve büyük devlet olmanın en önemli gereği olarak farklı etnik kimliğe sahip kavimleri adalet ve barış içinde bir arada tutmak adına anadilde eğitim başta olmak üzere temel hak ve hürriyet esaslarına daima dikkat edilmelidir.

Mızgin ve Kürdistan İslam Devrimi

Mızgin Dergisi'nin genel yayın çizgisi mevcut düzene karşı devamlı muhalif fikirler taşıması ve eleştirmesi noktasından Nubihar ve Köprüye göre çok daha sert ve radikal bir duruş göstermiştir. Mızgin Dergisi'ndeki yazıların genel genel eğilimine dikkat edildiğinde diğer Nurcu hareketlerine karşı mesafeli durması dikkat çekmektedir. Onları zaman içerisinde sisteme teslim olmakla suçlamıştır. Hak ve batıl mücadelesinde sisteme kaşı tevhide mücadele etmek gerektiğini savunmuştur. Doğrudan ilan etmemiş olsa da bir devrimci hareket çizgisini takip ve teşvik etmeye çalışmıştır. Devamlı düzenin beşerî olduğu nazara verilmekle beraber diğer taraftan sahih İslam doğrultusunda ilahi bir düzenin önemi vurgulanmıştır (Ertaş, 2010a, s.3-6).

Mızgin Dergisi'nde Deniz Tursun, Mehmet Pektaş, Seid Dilgeş, Metin Denizhan, İdris Ertaş, Siyabend Azad, Cemal A. Bıçak, Merve Esmer, Bawer Erişen, ve Hamza Aksakal gibi yazarlar yer almıştır. Bu yazarların bir kısmı sadece dini bilgiler ışığında yazılar kaleme almıştır. Bir kısmı ise dini bilgileri Kürt kimliği çerçevesinde ele almıştır. Diğer bir kısmı da sadece Kürt kültürüne yönelik araştırmalar üzerinde durmuştur. Dini referans noktasından Ahmed-i Hani, Faki-yi Tayran, Şeyh Said ve Bediüzzaman Said Nursi gibi Kürd alimlerine sıklıkla referanslar verilmiştir. Biz bilhassa Said Nursi özelinde derginin yaklaşımını ele alacağız.

Mızgin Dergisi'ndeki yazıların genel eğilimine bakıldığında devlet rejimine karşı çok radikal bir yaklaşım sergilemiştir. Nursi'nin eserlerinden milliyetçilik ve devletle ilgili ifadelerine, mahkeme müdafaalarına baktığımızda, itidalli bir üslup kullandığına şahit oluyoruz. Nursi rejimin bazı uygulamalarını kabul etmemekle beraber inkâr da etmemiştir. İnkâr ile kabul etmemenin ayrı şeyler olduğunu Eskişehir, Denizli ve Afyon Mahkemelerinde vurgulamıştır. İnkâr aynı zamanda şiddet ve isyana yol açmaktadır. Medeni olarak o fikir ve rejimin varlığına şiddetle karşı çıkmamakla birlikte, kabul etmeyerek meşru sınırlar içinde kalarak bir nevi pasif ve sivil bir itaatsizlik göstermektedir (Nursi, 2010a, s.358).

Nursi inkâr ve kabul ayırımına İslam tarihinden örnek vermektedir. Mesela, Hz. Ömer döneminde Mecusiler ateşe taparken ve Hıristiyanlar ile Yahudiler de İslam'ı kabul etmemelerine rağmen ehl-i İslam onlara dokunulmuyordu. İslam rejimini, mefkûresini ve itikadını kabul etmemekle

beraber hayatları, ibadet ve ticaretleri mahfuzdu. Doğrudan sisteme şiddetle karşı gelmedikten sonra o düzeni ilmen ve itikaden kabul etmek zorunda değillerdi. İşte bunun gibi Nursi’de ‘biz ilmen sizin rejiminize taraftar olmak zorunda değiliz’ diyordu. Hükümet ele bakar, kalbe müdahale edemez. Dünyada hiçbir rejimin kalbi muhabbeti zorunlu kılamayacağına mahkeme müdafaalarında ifade etmiştir (Aydın, 2018a, s.57-82).

Mızgin Dergisi Kürt meselesinin demokratik açılımla halledileceğine düşüncesine karşı çıkmıştır. AK Parti’ye karşı şiddetli bir muhalefet göstermiştir. AK Parti’nin Kürtleri kandırdığını ve oyaladığını savunmuştur. Çok Partili devre geçişle birlikte hiçbir iktidarın Kürtlerin oyunu ve teveccühünü almadan kazanamadığını iddia ederek AK Parti’yi pragmatist bir yaklaşımla iktidar için Kürtleri kullandığını iddia etmiştir. Kürtlerin AK Parti’ye teveccühünü sadece Parti’nin kendi menfaati ve hayatiyetini sürdürmek noktasından Kürtlerle dirsek teması olarak değerlendirmiştir (Dılgeç, 2010, s. 12-5). Bu yönüyle dergi Kürtlerin önemli bir kısmının AK Parti’yi tercih etmesindeki irade ve saığın ne olduğunu dikkate almayarak Kürtlerin iradesini hafife almış ve adeta yok saymıştır.

Mızgin dergisi yetmiş dördüncü sayısında Kürtler üzerinde önemli araştırmaları olan İsmail Beşikçi’nin bir yazısına yer vermiştir. Beşikçi Osmanlı döneminde her ne kadar istenen seviyede yeterli özgürlükler olmasa da Kürt hareketi ve milliyetçiliği için şartların Cumhuriyet döneminden çok daha iyi olduğunu kabul etmektedir. Örneğin on dokuzuncu yüzyılın sonunda Kürdistan (1898), Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti Gazetesi (1908), Şark ve Kürdistan (1908), Kürdistan (1908), Amid-i Sevda (1909), Peyman (1900), Roji Kürd (1913), Yekbun (1913), Hetewe Kurd (1914), Jin (1918), Kürdistan (1919), Jin (rojname,1919) gibi çok sayıda dergiler ve gazeteler Kürtler ve Kürdistan coğrafyası hakkında yayınlar yapabiliyordu.² Ama cumhuriyet döneminde Kürt etnisitesi reddedildiğinden Kürtçe yasaklandı ve haliyle Kürtçe her türlü yayınlar da yasaklandı.

² *Kürdistan tabiri Nursi’nin eserlerinde Doğu ve Güneydoğu bölgesi için coğrafi bir niteleme olarak kullanılmıştır. Nursi, adem-i merkezîyet bağlamında federasyon ve muhtariyet gibi siyasal ve idari yapıların İslam Halifesi ve Birliğini temsil eden Türklerin liderliğindeki Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyetine zarar vereceği düşüncesinden hareketle şiddetle karşı çıkmıştır. Bununla beraber Türkçe resmi dil kaydıyla Kürdçe Anadilde eğitim ve kamusal hizmetin insani temel hak ve özgürlükler bağlamında devleti halkla kaynaştırarak daha güçlü hale getireceğini iddia etmiştir. Bu hususta ayrıntılı bir çalışma için bkz. Aydın, E. ve Can Atmaca, A. (2018b). Adem-i Merkezîyet Fikrine Bediüzzaman Said Nursi’nin Kürd Muhitinin Yerel Vasıfları Açısından Yaklaşımının Değerlendirilmesi, Kent Akademisi, Volume, 11 (33), Issue 2, pp, 332-344.*

Dışardan memlekete Kürtçe yayınlar giremediği gibi geçmişte yazılmış klasik Kürtçe kitaplarda yasaklanmıştı. Böylelikle Kürt kültürüne kaynak teşkil edecek tarihi ve edebi kaynakların önü alınarak Kürtlerin sadece resmi devlet eğitimi çerçevesinde kolayca asimile edilmesinin önü açılmış oldu (Beşikçi, 2010. s.6-9). AK Parti dönemine kadar Kürdçe'nin hapishanelerde bile kamusal alan gerekçesiyle yasak olması sorunun vahametini ortaya koymaktadır. Türkiye'de yakın zamana kadar kamusal alanların bile kamu kurum ve kuruluşu gibi değerlendirilmesi bu sorunların kronik hale gelmesine sebep olan arka plandaki zihniyeti göstermektedir (Ertugay, 2017, s.475-91).

Mızgin Degisi'nin genel eğilimine göre cumhuriyet kurulurken Kürtler ve İslamiyet dini temel iki önemli referansdı. İstiklal mücadelesinde bu unsurlara sıklıkla referans verilmişti. Lozan'la birlikte Kemalistler bu referanslardan vazgeçti.³ Cumhuriyet laik ve ulus devlete dönüşecekti. Din ve Kürtler'in siyasal sahada etkisizleştirilmesi tercih edilmişti (Dılgeç, 2011, s.7-11). Kürt önderler bunu kabul etmedikleri için isyanlar başladı. Dersim olayına kadar da bunlar devam etti. Mızgin Dergisi, Şeyh Said hadisesini din ve kavmiyet menşeli bir vakıa olarak değerlendirmektedir. Şeyh Said ve çevresi yeni rejimi tasvip etmiyor ve Türk ırkının tahakkümünü istemiyorlardı. Sadece bir ırkın resmî ideoloji tarafından tanınması ve dayatılması yıllarca birlikte aynı topraklarda yaşayan Kürtlere ve Kürt önderlerine herhalde hiç de kolay gelmeyecekti. Kürtler bu tabloyu kolay kolay hazmedemezlerdi. Yüzyıllardır Kürdistan coğrafyasında kültürünü, dilini ve kimliğini muhafaza eden Kürtler asimile olmak istemiyordu. Neticede Mızgin, Kemalistlerin laiklik kapsamında yaptıkları inkılaplar ve Kürt halkının siyasal ve toplumsal sahadan koparılıp asimile etme politikalarına karşı bir cevap olarak Şeyh Said hadisesinin ve Ağrı isyanlarının ortaya çıktığını savunmuştur (Ertaş, 2010b, s.17-22).

Mızgin Dergisi sıklıkla Kürdistan, Kürdistan coğrafyası, Kürt halkı ve iradesi şeklinde vurgularla Kürt ulusal hareketin düşünsel aydınlanması için gayret ettiklerini dile getirmiştir. Kürdistan'ın özüne dönmesi için bilinçlendirme noktasından büyük bir davaya hizmet ettiklerini iddia etmiş-

³ 1919 ile 1938 döneminde etno-kültürel temelli inşa edilen milliyetçilik anlayışı hakkında bir çalışma için bkz. Ahmet Yıldız, *Ne Mutlu Türküm Diyebilene*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

tir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da eşit halklar statüsünde anayasal temel hakları garanti altına alınmış bir Kürt kimliğinin zaruri olduğunu aksi takdirde bu coğrafyada şiddetin sona ermeyeceğini ve Kürtlerinde devletin icra ettiği bu asimile politikalarına teslim olmayacaklarını belirtmiştir.

Mızgin dergisi 55. sayısında Bağımsız Kürdistan Devleti adı altında bir haritada yayınladı. Bir sonraki 56. sayısında Bağımsız Kürdistan İslam Devleti haritası yayınladı. Bu iki sayı mahkeme kararıyla yasaklandı. Mızgin dergisi Kürtlerin kendi kuracakları bağımsız bir devlet veya eşit ve dost iki halkın bir arada yaşayacağı bir federasyon veya Kürdistan İslam Devleti çatısı altında Suriyeli, İranlı, Iraklı ve Türkiyeli Kürtlerin yaşayacağı bir devlet hayal ve hedefini muhtelif yazılarda dile getirmiştir.

Mızgin Kürt halkının hafıza kaybına uğraması ve sistem içerisinde hizaya sokulabilmesi ve temel haklarından yoksun olarak teslimiyet içerisinde kalmalarının sağlanması için Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yıllardır fail-i meçhullerin yaşandığına dikkat çekmiştir. Bir toplumun uyanışının ve örgütlenmesinin kırılması için en önemli araçlar olarak korku, kaos ve ümitsizlik ortamı hazırlanmıştır. İşte bu nedenle terör, devlet tarafından da çok da mahzurlu görülmemiştir. Aslında Kürdistan'da terör ve anarşi üzerinden sistematik olarak Kürt halkı ezilmiş ve bu korku politikası neticesinde Kürtlerin adeta tutsak olarak uyutulduğuna vurgu yapılmıştır (Aksakal, 2010, s.18-20).

Mızgin bir taraftan devrimle Kürt halkının bilinçlenmesi ve nihayetinde bir İslami devletin ortaya çıkmasını hedeflerken diğer taraftan şiddetin devlet tarafından Kürtlerin örgütlenmesini ortadan kaldırmak için planlandığını iddia etmesi bir tezatlık oluşturmaktadır. Mızgin davasının tahakkuku için zımnen de olsa şiddetin ve silahın önemli bir araç olduğunu bilmektedir. Demokratik yollardan bir düzen değişikliğini meşru bir hedef olarak kabul ettiğini ilan etmediğine göre ve devamlı bağımsız bir İslam menşeli Kürt devleti fikri işlendiğine göre davasının hayata geçmesi için şiddet ve devrimden başka bir çözüm ve araç kalmamaktadır. Şiddeti devlet tuzağı olarak görenlerin aynı zamanda kendisinin de şiddeti bir

politika olarak takip etmesi trajikomik bir handikap olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴ Oysa Said Nursi hayatı boyun defaatle vatan ve milletin birliğine ve asayişin önemine dikkat çekmiştir: *'Madem ben de bu vatanın bir evladıyım, bu vatanın saadetine hizmet etmek benim için farzdır.'* (2010b, s.105). Bu ifadeleriyle açık bir şekilde vatan ve devletin yanında durduğunu ortaya koymuştur.

Mızgin Dergisi cumhuriyetin bir modernleşme hareketi olduğunu savunmuştur (Aksakal, 2010, s.30-2). Buna göre cumhuriyeti kuran seçkin zümre devletin kalkınması ve muasır bir medeniyet seviyesine terakki etmesini ancak modernleşme ile mümkün olacağına inanmıştır. Bu modernleşme hareketi maddi ilerlemeyi hedeflediği kadar Batı'nın hukuki ve toplumsal değerlerini de esas kabul ettiği için modernleşme ile hedeflenen bir nevi Batılılaşmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada mesele Batının ilmini ve sanatı almaktan ziyade Batı'nın sosyal ve kültürel değerlerini hayatın bütün alanlarına nüfuz ettirmek şeklinde ön planda olmuştur (Duman, 2018, s.57-73). İdeolojik saiklerin baskın olduğu Kemalist tarzı modernleşmelerde bir toplum kendisi ve ötekisi arasında nerde durduğu belli olmayan bir nevi travma yaşamaktadır.

Mızgin Dergisinin genel yayın çizgisine göre Türkiye'de modernleşmenin en önemli ayağı olan milliyetçilik sayesinde Kürtler asimile ediliyor ve özünden, dilinden, kültüründen ve kimliğinden uzak bırakılmakla kalmıyor, rejimin sistemli çalışmaları sonucunda Kürt nesli Kürtlüğe bir nevi yabancılaşıyor. Bu yabancılaşma neticesinde en başta hedeflenen asimile politikası kolayca hayata geçmiş oluyor. Mızgin Dergisi bu realiteden hareketle Kürtlerin sistem içerisinde asimile olmalarını ve Kürt kimliğine yabancı kalmalarını Kürtlerin sahihsiz ve devletsiz olmalarına bağlamaktadır.

Mızgin Türkiye'deki cemaatler ve siyasal partiler dâhil yapısal olarak toplumun büyük kısmının Türkçülük ağı içerisinde şekillendiğini vurgulamaktadır (Dursun, 2010, s.8-12). Osmanlı Türkçülüğü ve Atatürk Türkçülüğü başta olmak üzere iki türlü Türkçülüğe işaret etmektedir. Bu iki

⁴ *Bediüzzaman Said Nursi'nin alt kimlik olarak fitne ve fesada yol açmamak şartıyla etnik, mezhep, tarikat ve partilere mensubiyeti makul ve müsbet karşılayıp üst kimlik olarak din, vatan ve millet aidiyetlerini işe devlet ve iktidara karşı yapıcı bir şekilde değerlendirmesine dair bir analiz için bkz. İshak Torun ve Hasan Koni, "Said Nursi'nin Düşünce ve Tutumunda İslamcılık, Milliyetçilik ve Muhafazakârlık", Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Yıl 11, Sayı 43, s.213-35.*

Türkçülük cereyanları çok konularda farklı düşüncelerine rağmen söz konusu Türkçülük olduğunda aralarındaki mutabakata dikkat çekmektedir. Buna göre iki milliyetçilik hareketinde de özünde Kürtlere ve Kürt kimliğine karşı ciddi bir mesafe olduğu iddia edilmektedir. Atatürk milliyetçiliğinin tarihsel olarak dayandığı akım, hareket ve partileri, Jön Türkçülük, İttihat ve Terakki, CHP, SCF, TİP, SHP, DSP ve ÖDP olarak zikretmektedir. Diğer taraftan Osmanlı Türkçülüğünün düşünsel yapısının ortaya çıkardığı partileri ise Ahrar Fırkası, Demokrat Parti, Adalet ve Kalınma Partisi, Milli Selamet Partisi, Doğru Yol Partisi, ANAP, Refah Partisi, Fazilet Partisi, Saadet Partisi, MHP ve Büyük Birlik Partisi olarak değerlendirmektedir. Mızgin'e göre Türkçülük ağının ve renginin şekillenmesi süreci İttihad ve Terakkiye kadar gitmektedir. Türkçülüğü en ileri şekilde sistematik olarak devlet bazında uygulamasını Mustafa Kemal yapmıştır.

Mızgin Türkiye'deki mevcut cemaatlerin ve siyasi partilerin yapısında değişik şekillerde tezahür eden Türkçülüğe dikkat çekmiştir. Buna göre Ülkücülük, Alperencilik ve Mili Nizamcılık siyasal yapıdaki Türkçülüğün farklı tezahüründen başka bir şey değildir. Yine Süleymanlık, Yeni Asyacılık, Kırkincılık vb. düşünsel ve örgütsel hareketler de Osmanlı Türkçü güruhundan kabul edilmektedir. Mızgin anlaşılan Türkiye'yi ve devleti sevmeyi ve mevcut düzene karşı bir direniş göstermemeyi rejime ve Türkçülüğe teslim olmakla eş görmektedir. Rejim milliyetçilik üzerine kurulduğundan eğer memleketi ve devleti seviyorsan o zaman sen de bu düzenin milliyetçisi olmuş oluyorsun. Bu mantıkla ve zihniyetle hareket edildiğinde haliyle yukarıda zikrettiğimiz siyasi hareketler ve cemaatlere Türkçülük damgası vurmamak çok zor olmamaktadır. Aslında Mızgin'in yaptığı bu kolay ve basit mantıksal çıkarımdan başka bir şeye de pek benzemiyor.

Bu vatanda bulunan siyasi partiler ve cemaatlerin memleketini, milletini ve devletini sevmesi ve fedakârlıkta bulunması kadar doğal bir şey olamaz. Şayet bu muhabbet başka bir etnik unsuru reddediyorsa, dışlıyorsa ve tahkir ediyorsa ortada ciddi bir sorundan bahsedilebilir. Ne yazık ki Mızgin Dergisi böyle bir ayırımı yapmaktan kaçarak toplumsal fitne ve anarşiye davetiye çıkarmaktadır. Basit bir çıkarımla büyük bir genelleme yapıp devleti ve milleti seven tüm hareketleri ve cemaatleri Türk-

lülle itham ediyor ve sistemin dümenine su taşıyarak hizmet etmekle suçlamaktadır. Dergi bu tutumuyla mevcut dini akımlar içinde toplumda ayırıştırıcı, ötekileştirici, kin ve nefreti telkin edici tavrıyla memleketin huzur ve barışına büyük bir tehlike arz ettiğinden kabul görmemiştir ve nihayetinde kendi kendine tasfiye olmak zorunda kalmıştır.

Mızgin Dergisi'ndeki yazarların önemli bir kısmı her ne kadar Said Nursi'yi önemli bir referans olarak dikkate aldığını iddia etse de Nursi'nin Eski Said ve Yeni Said dönemlerinde siyasetle, yöneticilerle ve farklı dini ve sivil toplum kesimleriyle temasında kendi fikir ve inancını korumakla beraber muhataplarına karşı göstermiş olduğu saygı, muhabbet, şefkat ve hikmet dairesindeki yapıcı bir yaklaşımla kin, nefret ve intikam duygularını sistematik olarak telkin eden Mızgin dergisinin duruşunu bağdaştırmak mümkün değildir. Nursi Osmanlı'nın son döneminde siyaseti bir araç olarak görmüş ve kendi fikir ve inançlarına yakın bulduğu Ahrar ve İttihatçılarla ilişki kurmuştur. İttihatçıların yüzde onu mason olma ihtimalini dikkate almakla beraber yüzde doksanını vatanperver olarak kabul etmiştir (Nursi, 2010a, s.336). Zerrati günahlardan oluşan insanlar tarafından kurulan her yapının noksan ve arızalarını doğal karşılamıştır. Ölçü olarak iyilikleri kötülüklerine galip ya da eşit olan bir birey ya da zümrenin mahşerdeki ilahi adaletin tecellisi doğrultusunda iyi olarak değerlendirmiştir (A.g.e., s.108). Yine Cumhuriyeti kuranlarca Avrupa'nın bu vatanı yok etmek isteyen emellerine karşı saltanatı kaldırmasını önemli bir stratejik hamle olarak değerlendirip milliyetperver vatan evlatları olarak destek vermiştir. Her ne kadar Tek Parti döneminde sürgün, baskı ve zindanlara mahkûm olmuş olsa da Eskişehir Hapishanesinde Cumhuriyet Bayramı'nda koğuşuna astırılan bayrakla tahrik edeceklerini düşünen zihniyete karşı bu bayrağı asmak benim hakkımdır diyerek vatanın birliği ve beraberliğini yöneticilerin keyfi tasarruflarından daha yüksek telakki ederek bugün içinde muhafazakâr kesimin devletle ilişkilerinde önemli bir örneklik teşkil etmiştir:

"Müdür Bey,

Size teşekkür ederim ki, Kurtuluş Bayramının bayrağını koğuşuma taktırdınız. Harekât-ı Milliyede İstanbul'da, İngiliz ve Yunan aleyhindeki Hutuvât-ı Sitte eserimi tab ve neşirle, belki bir fırka asker kadar hizmet ettiğimi Ankara bildi ki, Mustafa Kemal şifreyle iki defa beni Ankara'ya taltif için istedi. Hattâ demişti:

"Bu kahraman hoca bize lâzımdır." Demek, benim bu bayramda bu bayrağı takmak hakkımdır." (Nursi, 2010c, s.541).

Özetle, dergi kendi yayın çizgisi bağlamında Nursi'nin hayatını, davasını ve fikirlerini çarpıtmış ve su-i istimal etmiştir. Nursi'yi kendi gayri-meşru hedefi için bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. İletişim araçlarının dünyayı küçük bir köy haline getirdiği modern dünyada sembol isimler üzerinden propaganda ile kendi siyasi emellerini halka kolay bir şekilde kabul ettirmek için bu tarz yollara tevessül edilebilmektedir. Geleneksel propaganda araçları arasında tarihi güçlü sembol şahsiyetler ve hareketler üzerinden halkı ve genç nesilleri etkilemek ve ikna etmek daha kolay olacaktır (Köseoğlu ve Al, 2013, s.103-25). Bunun için Mızgin Dergisi'nin Nursi'nin muhafazakâr ve Kürd kimliği üzerinden Türkiye ve Ortadoğu'da siyasal dengeleri değiştirmek adına bu nüfuzundan yararlanmaya çalıştığı söylenebilir.

Nubihar ve Kürt Sorununun Çözümünde Medresetüzzehra

Nubihar, 1992 Mart ayında bir yayınevi olarak kurulduktan kısa bir süre sonra Ekim'de dergiliğe de geçmiştir (Çevik, 2018). Nubihar Dergisi, Mızgin Dergisi'ne göre daha yumuşak bir üslup ile devlete ve rejime karşı bir duruşu temsil etmektedir. Nubihar'ın genel yayın çizgisi dikkate alındığında bağımsız bir devlet veya federasyondan ziyade insan hakları ve demokrasi çerçevesinde Türklerin ve Kürtlerin eşit bir statüde yaşayacağı bir Türkiye Cumhuriyeti devleti talebini dile getirmektedir. Buna göre devlet anadilde eğitimi yasaklayarak Kürtleri dışlıyor ve sistemden de uzaklaştırarak radikal bir yola itmektedir. Temel hakları anayasa ile garanti altına alınmış ve anadilde eğitimin serbest olduğu bir devlet düzeni sayesinde iki halkın bir arada barış ve kardeşlik çatısı altında yaşamasının daha güçlü ve kalıcı hale geleceğine vurgu yapılmaktadır.

Nubihar'da Osman Tunç, Muhyiddin Zınar, Zekeriye Özbek, Vehbi Vural, Nevzat Nurullah, Nevzat Eminoğlu, Meni Alan ve Zübeyir Çoban gibi yazarları görmekteyiz. İlk başta kitap yayınevi olarak işe başlayan ekibin çalışmaları zamanla sadece Kürtçe dili ile yayın yapan ve Nurcu akımlar içerisinde Kürtçe yayın yapan en eski ekol olmuştur. Günümüzde Nubihar yayınevinden ziyade dergi çalışmaları ile ön plana çıkmış ve Kürtler arasında hatırı sayılır bir okur kitlesine ulaşmış durumdadır.

Nubihar Dergisi'nde genellikler Said Nursi'den Said-i Kürdi veya Bediüzzaman Kürdi diye bahsedilmektedir (Zınar, 2011, s.133-45). Bu tabir bilinçli olarak ön planda tutulmak istenmektedir. Oysa Said Nursi kendi hayatını üç döneme ayırmaktadır. Birinci Said veya Eski Said diye nitelendirildiği devir Osmanlı döneminden Cumhuriyet kurulana kadar geçen sürece tekabül etmektedir. İkinci Said dediği devri ise 1923'ten sonra başlar ve Çok Partili dönemle birlikte sona ermektedir. Çok Partili dönemde başlayan Üçüncü Said devri ise 1960'ta ölümüyle tamamlanır. Nubihar Dergisi, Said Nursi'nin Birinci Said dediği dönemdeki faaliyetlerine, görüşlerine ve eserlerine daha çok yer vermektedir.

Nursi Birinci Said tabir ettiği dönemde Kürtler ve Kürdistan yani Şark'ta yaşayan Kürtlerin bulunduğu coğrafyanın akıbeti için çok büyük mesai harcamıştır (Özbek, 2011, s.17-25). 1907 yılında pay-i tahta geldiğinde Abdülhamit'le görüşmek istemiştir ama buna muvaffak olamamıştır. İttihat ve Terakkicilere Meşrutiyet'in ilanı için çok büyük destek vermiştir. Meşrutiyet çerçevesinde hem Osmanlının hem Kürdistan'daki Kürtlerin sorunlarının çözümünün daha kolay olacağını düşünmüştür. Meşrutiyetin ilanından sonra Şarktaki aşiretleri ve reislerini ziyaret ederek halk arasında meşrutiyetin şeriatla uyumlu olduğunu dile getirmiştir. Kur'an ve meşrutiyetin çatışmadığını tam aksine meşrutiyetin İslam'ın ruhuna daha uygun olduğunu iddia etmiştir. Kur'an'daki "mabeyninizdekilerle meşveret edin" emrini davasına delil getirmiştir (Şura Suresi 38. Ayet.). O'na göre İslam, bu âlemde istibdadı kaldırmaya gelmiştir. Dolayısıyla saltanat devrindeki istibdadı İslam'la bağdaştırmak İslam'ı anlamamaktır ve İslam'a bir nevi hakarettir (Coşkun, 2011, s.242-244).

Nursi eserlerinde meşrutiyet üzerinde çok durmuştur. Meşrutiyet sayesinde Kürt ve diğer unsurların temsil bulma hakkına kavuşacağına dikkat çekmiştir. Böylelikle hâkimiyet noktasında bu farklı etnik yapıları bir arada tutmak mümkün olacaktır. Aksi takdirde modernleşmeyle birlikte diğer imparatorluklarda olduğu gibi Osman Devletinin de büyük bir çöküntüye maruz kalma tehlikesine işaret etmiştir. Bilhassa insanın mükerrem yaratılmasını dikkate vererek insanoğluna verilen en değerli nimet olan akıl ve cüz-i iradenin kullanılmasıyla insanlık ve toplum için daha iyi neticeler alınacağına inanıyordu. Meşrutiyeti farklı etnik unsurları bir arada tutmanın en güzel aracı olarak değerlendiriyordu (Tekin, 2011, s.78-82).

Birinci Said tabir ettiği dönemde, meşrutiyet kadar üzerinde durduğu bir gaye-i hayali daha vardı. Bu mevzu aslında Nubihar dergisinin sıklıkla işlediği konulardan biridir. Nursi Kürdistan'daki etnik yapının Türklerle kardeşçe devam etmesi ve aralarındaki muhabbet ve emniyetin devam etmesi için eğitime çok önem veriyordu. İstanbul'da iken gazetelerde sıklıkla Doğu'da bir üniversiteye şiddetle ihtiyaç olduğunu belirtiyordu (Şengül, 2011, s.206-215). Medresetüzzehra ismini vermiş olduğu bu proje aynı zamanda İttihad-ı İslam'ın tesisinde çok önemli bir mecra olarak tasavvur etmiştir. Kısa bir saltanat dönemi geçirmiş olmasına rağmen Yavuz Sultan Selim İslam dünyasını birleştirmeyi başarmıştır. Fakat özellikle Tanzimat'tan itibaren başta Namık Kemal genç Osmanlılar tekrar hilafetin eski ihtişamlı günleri için yazılar kaleme almıştır (Gündoğdu, 2016, s.63-75). Nursi de Namık Kemal ve Yavuz Sultan Selim'in izinde Medresettüzzehra ile bu hedefin gerçekleşmesi için bir alt yapı kurmayı hedeflemiştir. Medresetüzzehra ile Afrika kıtasının en büyük İslam üniversitesi olan Mısır'daki Ezher Üniversitesini örnek alıyordu. Bu üniversite projesinde hem klasik medrese tahsili yapılacak hem de modern fen ile felsefe okutulacaktı. Böylelikle Kürtler aydınlığa ulaşırken ve modern çağın şartlarını yakalarken kendi öz benliklerini oluşturan İslam'dan ve İslam'daki Müslüman kardeşliği çizgisinden kopmayacaklarını umuyordu.

Nubihar Dergisi'nin önemli yazarlarından Osman Tunç bugün içinde Kürtler ve Türkler arasındaki nifakın bitmesi için Nursi'nin bu görüşlerinin çok önemli olduğunu altını çizmektedir. Sadece modern eğitimle bu topraklarda farklı etnikler arasında yeterli derecede samimi bir muhabbet ve kardeşlik bağlarının tesis edilmesinin çok zor olduğuna işaret etmektedir. İslam ahlakı ve ruhu ile fazilet ve marifet iklimini birleştiren nesillerle modernlik ve menfi milliyetçilik ikileminden kurtulabileceğini iddia etmektedir. Aksi takdirde bu dengeyi yakalamanın zorluğu üzerinde durmaktadır (Tunç, 2011, s.189-197).

Nursi Fransız İhtilaliyle birlikte modern dünyada ulus bilincinin uyanığının farkındaydı. Etnik taleplerin halkların kardeşliğine zarar verme ihtimalinin çok yüksek olduğunu fark etmişti. İşte bu nedenle Kuran'daki şu ayete dikkat çekiyordu: "Müminler ancak kardeşirler" (Hucurat Suresi, 10.Ayet). Batı menşeli ortaya çıkan ve İslam coğrafyasında da ciddi etkisini gösteren milliyetçilik olgusunu yapısal olarak ikiye ayırmıştır.

Bunlardan birini yapıcı, tabii ve fitri olan müsbet milliyetçilik şeklinde tarif etmiştir (Eryıldırım, 2011, s.404-406). Müsbet milliyetçilikle diğer milletleri reddetmemek ve tahakküm etmemek şartıyla herkes kendi milletini sever. Aksi takdirde kendi milletini sevmenin ötesinde diğer unsurları tanımıyorsa ve onlara temel beşerî haklarını vermiyorsa ve onlara zulüm yapıyorsa ve yok sayıyorsa bunu menfi milliyetçilik olarak tabir etmiştir. Menfi milliyetçilik diğer milletleri yutmaya çalışır.

Nubihar yaptığı faaliyetlerin yukarda zikrettiğimiz müsbet milliyetçilik kapsamında olduğunu ve bugün bu sahada mazlum olan ve hakları gasp edilen bir kavim olan Kürtlere yönelik menfi milliyetçilik yapmadan çalışmanın bir vecibe olduğunu ifade etmektedir. Devletin takip etmiş olduğu Türk milliyetçiliğinin etnik unsurlar arasında ayırma ve nefrete sebep olduğunu belirtmektedir. İnsanın tabiatında olan millet sevgisinin öteki milletlere yönelik menfi bir hareket içinde olmadıktan sonra İslam'ın ruhu ve esasları çerçevesinde çok makul olduğu üzerinde durmaktadır. Aksi takdirde fıtratın ve tabiatın inkârı ile millet sevgisi ve beşerî olarak anadilde eğitim ve kimlik gerçeği kabul edilmezse bu işlerin daha karmaşık ve çözülemez hale sokulacağına işaret etmektedir. Nubihar Kürt kimliği ve kültürü üzerinden yaptığı faaliyetleri Said Nursi'nin görüşleri çerçevesinde savunurken şiddet ve devrimden bahsetmemektedir. Meseleyi daha çok İslami ve insani yönden bakmaktadır. Bu sorunun çözülmesinde bilhassa Said Nursi'nin Medresetüzzehra Projesi'ni daha çok nazara vermektedir (Aydeniz, 2011, s.361).

Köprü Dergisi: Kürt Sorununun Çözümünde Demokrasi

Köprü dergisi Türkiye'de halihazırda Said Nursi'nin fikirlerinden ilham alarak yayın yapan en eski dergilerden biridir. Derginin dili tamamen Türkçe ve üç ayda bir yayınlanmaktadır. Bu dergide daha çok imani mevzular ve İslami esaslar çerçevesinde yayın yapılmakla beraber siyasal ve sosyal meselelere de geniş yer verilmektedir. Temelde Yeni Asya grubu çizgisinde yayınlar yapılsa da gazeteden daha geniş bir yazar ve ekip kitlesiyle Nursi'nin fikirleri ışığında daha esnek ve geniş bir hareket sahasında kapsamlı yazılar ağır basmaktadır. Nubihar Dergisi ne kadar Mızgin'den yumuşak ve yolun ortası ise devlet ve rejim ilişkisinde bilhassa

Kürt mevzusunda Köprü'nün de Nubihar'dan daha ılımlı ve yumuşak bir metotla hareket ettiğini söylenebilir.

Köprü Dergisi slogan olarak Nursi'nin "Asya'nın bahtının miftahı meşveret ve şuradır." sözünü kullanmaktadır. Şimdiye kadar demokrasi ile alakalı çok önemli kapak dosyaları yayımladı. Köprü'nün 56. sayısında "Ordu, Devlet ve Demokratikleşme", 80. sayısında "Demokrasi Kültürüne Katkı", 103. sayısında "Meşrutiyetin 100. Yılında Türkiye Demokrasisi" ve 104. sayısında "Türkiye'nin Demokrasi Süreci" yayınlandı. Köprü dergisi Kürt sorununun bir çözümü olarak gördüğü İttihad-ı İslam ile alakalı 108. sayıyı çıkardı. Bölgesel olarak Kürt sorununa doğrudan bir isim vermeden kapak dosyalarını hazırlamayı tercih etti. 94. sayısında "Anarşi ve Terör" ve 98. Sayısında "Güneydoğu'daki Etnik Problemler ve Çözüm Arayışları" diye iki önemli kapak dosyası ile Kürt sorununa Said Nursi'nin görüşleri ekseninde çözüm geliştirmeye çalıştı.

Köprü dergisinde bugüne kadar Metin Karabaşoğlu, Ali Bakkal, Nazmi Eroğlu, Nuri Çakır, Ahmet Nazlı, Reha Fırat, Mücahit Bilici, Sadık Yalsızuçanlar, Vehbi Karakaş, Mustafa Akyol, Şadi Eren, Yusuf Kaplan ve Mustafa Özcan gibi yazarlar bulundular. AK Parti döneminde 2010 referandumu başta olmak üzere, 17-25 Aralık süreci, Risalelerin devlet tarafından basılma süreci ve en son darbeye karşı hükümetin tutumu gibi farklı saiklerle Yeni Asya Cemaati, gazetesi ve Köprü yazarları arasında çok büyük kırılmalar yaşanmıştır. Tabi biz mevzumuz olan Kürtlere yönelik derginin tutumu üzerinde duracağımızdan bu kırılmalara değinmek bu yazının kapsamı dışında kalacaktır.

Köprü dergisinde Kürt sorunu etnisite yerine daha çok Doğu ile Güneydoğudaki bölgesel bir sorun olarak ele alınmıştır. Milliyetçilik mevzusunda Nursi'nin görüşlerine yer verilmekle birlikte diğer dergiler gibi aslında siyasi tutumları bağlamında bir yorumlama söz konusudur. Dergide Nursi'nin Birinci Said diye tabir ettiği devre ve o devirde siyasal ve sosyal meseleleri çözmek için kullandığı kavramsal dile çok fazla yer verilmez. Said-i Kürdi yerine Bediüzzaman veya Said Nursi veya Bediüzzaman Said Nursi diye referanslar tercih edilmiştir. Aslında Nursi'de Yeni Said dediği dönemde bunu tercih etmiştir. Onun için Mızgin ve Nubihar'daki gibi ideolojik bir tutum sergilemeyerek Nursi'nin davasına bu yönüyle daha sadık kalmaktadır. Köprü'nün genel yayın çizgisine bakıldığında Kürt meselesinde Nursi'nin müsbet milliyetçilik fikirlerini kabul etmekle birlikte

bunu birinci dereceden Nubihar dergisi gibi ön planda tutmamıştır. Köprü Dergisi bu sırada herkesin evvela iman hakikatlerine olan ihtiyacı birinci derecede nazara vermektedir. Milliyetçilik sorununun tali olarak çözüleceğini öngörmektedir (Kasar, 2009, s.93-107). Derginin bu tutumu da yine Nursi'nin davasının, meslek ve meşrebinin en önemli bir prensibi olduğunu vurgulamakta fayda var diye düşünüyoruz.

Köprü dergisini veya Yeni Asya grubunu Mızgin dergisinden farklı kılan en önemli husus doğrudan rejimi değiştirmeye veya bağımsız ulusal Kürt İslam Devleti tezine karşı çıkmalarıdır (Bakkal, 2006, s.29-43). Kürt meselesinin ancak iman ve İslam hakikatleriyle ve halkın irşad edilmesi ve maarifin yaygınlaşmasıyla halledileceğini daha çok dile getirmektedir. İslam'ın farklı unsurları sevgi ve kardeşlik içinde tutma gücünden bahsedilmektedir. İslam'ın ibadet ve inanç yönüyle birlikte her etnik unsur, kültürü, dili vb. farklı vasıfları özüne dokunmadan bir arada tutma gücüne işaret etmektedir. İlahi bir aşkın kalplerde hâkim olmasıyla farklılıkların toplum içerisinde saygı ve güven içinde yaşatılmasına olanak vereceği vurgulanmaktadır. İslam'ın aynı zamanda farklı dil ve kültürlerin varlığının teminatı olma yönüne dikkat çekilmektedir (Altıntaş, 2006, 97-104).

Diğer taraftan Köprü devletin yıllardır bu coğrafyayı ihmal ettiğinin de farkındadır. Devletin sosyal ve ekonomik yönden bu coğrafyada yapması gereken ödevlerine değinmektedir (Yılmaz, 2007, s.119-32). Bununla beraber Köprü menfi bir milliyetçilik olarak ne Türk ne de Kürt milliyetçiliğini kabul etmemektedir. Müsbet olarak milliyetçiliğin varlığı ve etkisi inkâr edilmese de birinci dereceden referans alınması tasvip edilmemektedir. Herhangi bir milliyetçilik kimliğinden ziyade iman ve İslam bağıyla Müslümanlar arası kardeşlik bağının güçlendirilmesi daha çok nazara verilmektedir.

Köprü dergisi Mızgin ve Nubihar dergileriyle karşılaştırıldığında mevcut demokrasi düzenini Said Nursi'nin argümanlarına daha sadık bir çizgide savunmaktadır. Mevcut sorunların demokrasi çatısı altında çözüleceğine inanmaktadır (Sancar, 2007, s.151-153). İslami devrim şeklinde bir hedefleri olmadığı için tasvipte edilmemektedir. Nursi'nin müsbet hareket metodu çerçevesinde demokratik siyasetin içinde tedrici bir ıslahatla toplumsal dönüşümü benimsemektedir. Nursi vefatından sonra talebele-

rine yazmış olduğu son mektubunda bu memlekette her zaman için müsbet hareket etmek gerektiğini ve dâhili niza ve nifaklara katiyyen yaşamamaları gerektiğini ve her türlü zulme karşı sabırla hareket etmelerini tavsiye etmiştir. Köprü çoğu Nurcu ekoller gibi Nursi'nin hayatında üzerinde çok durduğu toplumsal barış, güvenlik ve idari düzene sadık bir çizgide hareket ettiği söylenebilir.

Nursi Avrupa'dan gelen milliyetçilik fikrinin ırkçılığı tahrik ettiğinden ulus-devlet anlayışıyla toplumun diğer unsurlarını dışlamanın devlete ve millete zarar vereceğine dikkat çekmiştir. Hatta Emeviler döneminden Arap milliyetçiliği hâkim olduğu için diğer Müslüman kavimler küstürüldü ve bir cihette dinden uzaklaştırıldı diye her türlü etnik temelli bir anlayışa, tahakküme dönüşme potansiyelinden dolayı mesafeli durmuştur. Bununla beraber 'din, vatan ve dil' unsurlarından biri olmak şartıyla gayr-i Müslim ve diğer etnik unsurları da millet tanımının içinde alarak Türklerin bu vatandaki hâkimiyetini yapıcı bir şekilde tahkim ettiği söylenebilir. Nursi siyaseti dinin içinde yüzde bir olarak tarif etmiştir. Dinin yüzde doksan dokuzunu iman, ahlak, ibadet ve fazilet olarak değerlendirmiştir (Demir, 2007, s.217-221). Bir din âlimi kimliği ile etnik kimliğin dinin temel değerlerine ters düşmemesi için millet kavramını bu şekilde yorumlayarak siyasal hâkimiyet ve iktidar kavgasının toplumsal barış ve kardeşliğinin önüne geçmesine mâni olmaya çalışmıştır. Aksi takdirde Kürt kimliğinin önde olduğu ve bağımsızlık arzusundaki bir Kürt hareketinin Kur'an'ın men etmiş olduğu fitneye sebep olarak İslam Birliğine zarar vereceğini vurgulamıştır (Duran, 2008, s.35-51).

Nursi'nin üç dönemdeki hayatını dikkate aldığımızda Köprü dergisinin daha çok üçüncü devrine takip ettiği söylenebilir (Özkul, 2008, s.22-7). Siyasetten çok uzun bir süre uzak kalan Yeni Said döneminden farklı olarak Çok Partili döneme gelen Üçüncü Said devrinde siyasetle ilgilenmiş ve Demokrat Parti'ye destek vermiştir. Demokrat Parti'yi ehven-i şer olarak tercih ve tavsiye etmiştir. İnsanlardan oluşan her türlü hükümet ve oluşumun noksanlıkların olabileceğine dikkat çekmiştir. Siyasal tercihlerde kusursuz mükemmel bir tercihin olamayacağı gerçeğinden yola çıkarak daha az zararlı ya da daha fazla yararlı olan siyasal hareketlerin desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşünceden hareketle kol kesen Halkçılardan ziyade el kesen Demokratları tercih ettiğini belirtmiştir (Nursi, 2010d, s.253). Dolayısıyla daha fazla zararı olan veya daha fazla iyi

olanı her zaman tercih etmiştir. İşte Köprü bu müsbet hareket çizgisi içinde kalmak şartı ile ancak Kürt sorununun halledilebileceğini savunmuştur. Şiddet türünden hiçbir yöntemi tasvip etmemiştir. Meselelerin ikna yoluyla çözülmesinden ve halkın bilinçlenmesiyle sorunların aşılacağından yana hareket etmiştir. Nursi'nin "medenilere galebe ikna iledir; söz anlamayan vahşiler gibi icbar ile değildir" sözünü şiar edinmiştir (Nursi, 2010e, s.68).

Nur camiaları içinde Köprü Dergisi, Demokrat Parti geleneğine ağırlıklı olarak sadık kalmaya çalışmıştır. Demokrat Parti sonrası Adalet Partisi ve sonrasında Doğru Yol Partisi çizgisine yakın durmuştur. Geçmişteki bu kadim tutumundan farklı olarak 2007 yılında Cumhurbaşkanlığı krizinde Köprü'nün siyasi olarak takip ettiği çizgide çok ciddi kırılmalar ve sapmalar gerçekleşti. Genellikle diğer Nurcu ekolleri Köprü geleneğinin her şartta Demokrat Parti'nin devamı olan partileri takip etmesini bir çeşit taassup olarak değerlendirmektedir. Parti'den ziyade Demokrat Parti'nin de başlangıçta şiar edildiği demokrasi, özgürlük ve milli değerlere bağlı olan prensiplere dikkat çekmektedir. Onun için Parti isim, tabela ve liderlerden ziyade demokratik değerleri esas kabul eden siyasal hareketlere bağlı olmanın temel ölçü olacağını savunarak Yeni Asya Cemaatinin arka bahçesi hükmüne gelen Köprü dergisinin değerlerden ziyade şekilsel olarak bir Parti'ye her şartta bağlı olmasını tasvip etmemektedir.⁵

Köprü dergisi Üçüncü Said devri çerçevesinde İttihad-ı İslam'a büyük önem vermektedir. İttihad-ı İslam fikri Bediüzzaman Said Nursi'nin hem birinci hem üçüncü Said dönemlerinde "gaye-i hayalim" dediği önemli bir hedeftir (2010b, s.269, 279; 2010c, s.23, 33, 56, 104, 171). Köprü İttihad-ı İslam'ın siyasal yönlerine mümkün mertebe dikkat çekmektedir. Bu siyasal İslam Birliği düşüncesi demokratik zeminde yapılan meşru faaliyetleri kapsamaktadır. Haliyle İttihad-ı İslam düşüncesi daha çok İslam devletleri arasında yardımlaşma ve dayanışma olarak görülmektedir. Bu minvalde İslam âleminde maddi ve manevi bir dayanışmanın önemine vurgu yapılmaktadır (Duran, 2009, s.23-53).

⁵ Her şeye rağmen koyu bir taasubi anlayışla 2007 genel seçimlerinde Mehmet Ağarlı Demokrat Parti'yi AK Parti'ye tercih eden bu zihniyetin kendi içinde aile efradına bile duruşlarını izah edemediklerine dair bir itiraf için bkz. Ali Feriadaoğlu, <http://www.haber7.com/siyaset/haber/264353-cocuklarimizi-dpye-ikna-edemedik> (11-12-2018)

Köprü dergisinin Mızgin ve Nubihar'dan daha farklı bir konumda yer almasındaki en önemli unsurlardan bir tanesi Avrupa Birliği'ne yaklaşımı olduğu söylenebilir (Yalman, 2002, s.10-17). Bediüzzaman Said Nursi Batı kavramıyla birlikte Avrupa tabirine de eserlerinde yer vermiştir. Batı'ya topyekûn bir Hristiyan Kulübü ya da dinsiz, sefih bir tarzda nitelemek yerine müsbet ve menfi şeklinde iki ana grupta değerlendirmiştir. Buna göre fen, sanat ve felsefe ile insanlığın maddi refahında gayret eden hak ve hürriyet noktasında vicdani bir mücadele ile yine beşerin medeni ve mükkerem bir vaziyette yaşaması için çaba sarf eden Birinci Avrupa'yı takdir etmiştir (2010f, s.128-34). Batı Medeniyetinin öncülüğünü yapmış olduğu maddi refah ve insani değerlerin sadece Batı'nın malı olmadığını da dikkat çekmiştir. Batı'nın Orta Çağ'daki karanlık devirden aydınlığa kavuşmasında Endülüs İslam Devleti'nin katkılarına vurgu yapmıştır (2010g, s.348-50). Tahrif olmuş Hristiyanlıkla Kilise'nin havas denilen üst sınıf yöneticilerle iş birliği sonucu Batı'da aydınlar ve avam denilen halk tabakasının dinden soğumasına sebep olduğunu savunmuştur (2010h, s.443).

Diğer taraftan sefahat ve küfür üzerine kurulu ve değerler yargısından uzak ve kendi menfaati için dünyayı sömüren menfi Avrupa'yı açık bir şekilde tenkit ve tefrin etmekten geri kalmaz (2010ı, s.98-100). Sadece hayatı fani dünyadan ibaret gören ve kâinata ne için geldiğini düşünmediği gibi düşündürmeyi unutan faaliyetler içinde olan menfi Avrupa'ya karşı dindar Hristiyanlarla birlikte hareket etmeyi teşvik etmiştir (2010i, s.167). Tabi aile ve inancı sarsan ortak düşmana karşı Müslüman ve Hristiyanlarında adeta insanlığın ortak vicdanı şeklinde hareket etmesiyle FETÖ'nün lideri Gülen'in iddia ettiği gibi İslamsız bir Hristiyan kurtuluşu fikrini Nursi açık bir şekilde reddetmiştir. İmansız İslam ve İslamsız imanın medar-ı necat olamayacağını tevhidin umdesi olan Lailaheillah ile Muhammedurresulullah kelimelerinin birbirinden ayırlamayacağını ortaya koymuştur. Köprü dergisinin Nursi'nin Avrupa'ya ve Hristiyanlığa yaklaşımını yukarıda izah ettiğimiz çerçevede bağlı kaldığını söyleyebiliriz.

Sonuç ve Değerlendirme

Kürt milliyetçiliğinin ve bununla ilgili diğer bazı konular ve sorunların üç farklı dergi çerçevesinde karşılaştırmalı olarak ele alındığı bu çalışmada

konuya ilişkin birtakım benzerlikler ve ortak noktaların varlığına ulaşıldığı gibi kayda değer farklılıkların da dikkati çektiğini söylemek mümkündür. Farklılıklardan başlamak gerekirse gerek milliyetçilik ve ilişkili konuları gerekse de Nursi'nin görüşlerini ele alış ve yorumlama biçimleri açısından daha sert-katı (belli oranlarda radikal) bir çizgiden daha ılımlı ve orta yolun bir çizgiye doğru bir seyir takip etmektedir. Bu bağlamda söz konusu katılık-ılımlılık çizgisi Mızgin'den Köprü Dergisi'ne doğru bir seyir izlemektedir. Mızgin'in Nursi'nin fikirlerini çok radikal bir şekilde yorumlamış olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Kürtçe ve Türkçe yazılar neşreden Mızgin yazarlarının büyük kısmı Kürdistan İslami Devrim Hareketi Örgütüne üye olmaktan dolayı kovuşturulmuşlardır. Bu durum bile derginin çizgisine işaret eden bir gelişmedir.

Nubihar ise tamamen Kürtçe yaptığı yayınlarda Medresetüzzehra projesini dergi gündeminin birinci sırasında tutmuştur. Kürt meselesinin kolay bir şekilde halledilmesi için Medresetüzzehra sayesinde din ile fen ilimlerini beraber okutmak gerektiğini vurgulayan dergi, daha çok Nursi'nin Birinci Said diye tarif ettiği dönemdeki eserleri ve görüşlerini takip etmiştir.

Nurculuk kollarından Yeni Asya ekolünün çıkarmış olduğu eski bir dergi olan Köprü Dergisi de bir benzerlik olarak Medresetüzzehra fikrine sıkça temas etmekle beraber demokrasi çerçevesinde Kürt meselesinin çözümünü savunmuştur. Köprü Dergisi'nin genel çizgisi Mızgin ve Nubihar'dan farklı olarak radikal devrim hareketlerini hiçbir şekilde tasvip etmemek yönündedir. Said Nursi'nin hayatı boyunca müsbet hareket ettiğini ve talebelerine son ders vermiş olduğu mektubunda müsbet hareketi vasiyet ettiğine sıkça yer verilen dergi yayınlarında müsbet milliyetçiliğin Said Nursi tarafından red edilmemiş olsa da teşvik edilmemiş olduğunun altı çizilmektedir. Müsbet hareket çerçevesinde Nursi ehvenü'sşer diye belirttiği zararlılardan az zararlı olanı tercih etmek ölçüsüyle vatan, millet ve İslam için daha faydalı olan siyasal harekete destek vermek ölçüsü üzerinde durmuştur. Partileri ve düzeni karşısına almak yerine asgari müşterekleri dikkate alarak yapıcı bir şekilde memleket ve halka hizmeti ve faydası ağır basan tarafa destek vermeyi işaret etmiştir. Bunu yaparken şeffaf bir şekilde ortaya koymuş olduğu ölçü bağlamında hareket etmiştir. Devlet içinde gayr-i meşru bir yapılanmaya gitmeyi tasvip etme-

miştir. Maruz kaldığı baskı, sürgün, hapis ve zehirlenmelere rağmen vatan ve milletin yanında durarak birlik ve beraberliğin önemini göstermiştir.

Diğerlerinden farklı olarak Köprü dergisinin Said Nursi'nin Üçüncü Said diye nitelendirdiği devirdeki kimlik ve duruşunu birinci dereceden kabul ettiği söylenebilir. Kürt meselesini belli dönemlerde demokratik toplum tasavvuru ve Güneydoğu sorunu ve milliyetçilik gibi başlıklarla kapak dosyası olarak ele almıştır. Nubihar dergisiyle benzer hararet ve sıklıkta olmasa da rejimin benimsediği ulus devlet anlayışının Kürt sorununu körüklediğini ve işi çıkmaza soktuğunu ileri sürmektedir.

Üç farklı dergide Nursi'den esinlenerek, günümüz Türkiye'sinin en önemli sorunlarından biri olan Kürt sorununa farklı yaklaşımlar ve çözümler dile getirmektedir. Türk siyasi tarihinde Kürt meselesi üzerine üç dergide önemli kapak dosyalarını tahsis ederek Kürt meselesinin çözümüne ilişkin kendi bakış açılarını ve analizlerini kamuoyu ile paylaşmışlardır. Mızgin çok radikal olduğundan Köprü ve Nubihar'ın Kürt sorununa bakış açıları birbirine daha yakın olduğu söylenebilir.

Nursi hayatında olduğu gibi vefatından yarım asır geçmesine rağmen bugün Türkiye'de farklı hassasiyetlere ve geleneklere sahip dergiler, vakıf ve cemaatler tarafından önemli bir referans olarak ele alınmaktadır. Osmanlı Devleti sonrası red-i miras anlayışıyla uzun süre devlet, tarihi ve değerleriyle arasına mesafe koymuştur. Toplum ve devleti barıştırmak adına Nursi gibi sembolik isimlerin şahsiyet ve eserleri yapıcı bir şekilde dikkate alınarak bu mesafenin nispeten kapatılması önem arz etmektedir. Aksi takdirde PKK, FETÖ, Hizbullah ve Mızgin gibi gayr-i meşru akımlar toplumsal huzuru bozmak maksadıyla her türlü manipülasyon için fırsat kollayacaktır.

EXTENDED ABSTRACT

**A Comparative Approach to Kurdish Question:
Mızgin, Nubihar and Köprü**

*

Erdal Aydın

Marmara University

Kurds share common homeland and destiny with Turks through peace, security and loyalty for hundreds of years. Since the last period of the Ottoman State, it has been aimed to harm the fate of brotherhood by provoking a sense of ethnic nationalism by international forces. It is more important than anytime to have close relationship with Kurds scattered to neighbor geography including Iraq, Iran and Syria in the sense of the survivability of Turkish Republic. It is a cause of losing for Turkey and Kurds to approach Kurdish subject from the PKK and YPG terrorist organizations which are instruments by hands of international super forces. Kurdish question will critically be elaborated in this article by comparing three journals, Mızgin, Nubihar and Köprü. Although these three journals give significant references to Said Nursi in the context of Kurds and Kurdish question but arrives different results and solutions. Nubihar published in Kurdish language has crucial roles for conservative Kurdish movements in late Turkish politics especially in the era of Özal which important period for democratization of Turkey is. Journal of Mızgin appeared during 2004 and 2011 encountering in the era of AK Party to follow Kurdish Islamic Revolution in the eastern and southeastern districts. Journal of Köprü by patronage of Yeni Asya community is following a democratic political system to solve Kurdish question as well as chronical social problems of Turkey. Köprü journal and Yeni Asya community are divided and dissolved many times in the era of AK Party. Today, the ideas of Nursi aiming unity of Islamic World under Turkish leadership may present some offers of potential solutions for current questions since he is a significant authority for three journals as well as Kurds and followers of religious communities. In this study, we analyze three journals to see their

approaches to Kurdish question in the sense of identity and education in the mother language as well as their response to secular system.

It is possible to explain that there are some common points as well as serious differences in three journals that we elaborate and compare in the context of Kurdish question and some other related issues and problems. Starting from the differences, it follows a harder-rigid (somewhat proportional radical) line than a more moderate-to-mainstream line in terms of nationalism and related issues as well as Nursi's views and interpretations. In this context, the line of stiffness-moderation follows from Mızgin to Köprü Magazine. It would not be an exaggeration to say that Mızgin has interpreted Nursi's ideas in a very radical way. Most of the writers of the Journal were prosecuted for being members of the Kurdistan Islamic Revolution Organization. Even this situation depicts the line of the journal.

Nubihar kept the Medresetüzzehra project in the first place of the journal agenda in his publications in Kurdish. The journal which emphasized the need to introduce religion and science by means of Medresetüzzehra for the solution of the Kurdish question, followed the works and views of Nursi in the period he described as First Said.

Köprü Journal published and followed by Yeniasya group that is one of the Nurcu movements also emphasises the idea of medresetüzzehra. Besides, it defended the solution of democracy for Kurdish question. Unlike the general line of Mızgin and Nubihar, Köprü Journal's general line is not to approve radical revolution movements in any way. It underlines that positive nationalism not rejected by Said Nursi as well as not encouraged. Nursi always put idea of ummet based on Islamic Union. He was aware of significance of national identity. That is why he directly not rejected positive nationalism. Every person may love his ethnical identity on the condition that not being prevented to reject other ethnical identities. Moreover, Nursi had acted in favor throughout his life and had frequently given place in his letter that he had given his last students permission. In the framework of the positive movement, Nursi emphasized to support the political movement which is more beneficial for the homeland, nation and Islam based on the principal of preferring less harmful than harmful ones. Rather than opposing the parties and political order, it pointed to support one who is favour of country and the public and the beneficiary

in a constructive way, taking into account the minimum common senses. In doing so, he acted in the context of the measure he presented in a transparent manner. He did not approve of going to an illegitimate structure within the state. Despite the pressure, exile, imprisonment and poisoning he was exposed to, he stood by the country and the nation and showed the importance of unity and solidarity.

It can be said that, unlike the others, Köprü Journal primarily accepted the identity and attitude of Said Nursi during the period he called Third Said. The Kurdish question has been considered as a cover file with topics such as the concept of democratic society and the Southeast question and nationalism in certain periods. Unlike the same warmth and frequency of the Nubihar Journal, it claims that the conception of the nation-state adopted by the regime has fueled the Kurdish problem and imposed the impasse.

Three different journals inspired by Nursi offers distinct approaches and solutions to the Kurdish problem which is one of the most important questions in current Turkey. By sharing important cover files in three journals on the Kurdish question in Turkish political history, they shared their perspectives and analyzes of the Kurdish question. As Mızgin is very radical, it may be said that the viewpoints of the Köprü and Nubihar are closer to each other.

Even after half a century of his death like his life, Nursi is considered as an important reference by distinct journals having different sensitivities and traditions as well as foundations and communities in Turkey. After the Ottoman Empire, due to of the rejection of inheritance for a long time, the state has set a distance between the history and values. In order to reconcile the society and the state, it is important opportunity to close this distance relatively in a constructive manner by taking into account the personalities and works of symbolic names such as Nursi. Otherwise, illegal movements such as PKK, FETÖ, Hezbollah and Mızgin will be looking for opportunities for all kinds of manipulation in order to disrupt social peace.

Kaynakça / References

- Aksakal, H. (2010). Jitem, kaset ya da kirli siyaset skandalı. *Mızgin*, 72, 18-20.
- Aksakal, H. (2010). Yabancılaşma (alinasyon) ve Kürdistan örneği. *Mızgin*, 74, 30-32.
- Altıntaş, R. (2006). Anarşinin yegâne ilacı: dindarlık, *Köprü*, 94, 97-104.
- Aydeniz, V. (2011). Bediüzzaman Sad-i Nursi'nin Kürt aydınlarıyla olan ilişkileri. Süleyman Çevik (Ed.). *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*. İstanbul: Nubihar, s.361.
- Aydın, E. (2018a). Bediüzzaman Said Nursi'nin siyasete yaklaşımının değerlendirilmesi. *EKEV Akademi*, 22, 74, 57-82.
- Aydın, E. ve Can Atmaca, A. (2018b). Adem-i Merkeziyet Fikrine Bediüzzaman Said Nursi'nin Kürd Muhitinin Yerel Vasıfları Açısından Yaklaşımının Değerlendirilmesi. *Kent Akademisi*, 11(2), 332-344.
- Bakkal, A. (2006). Terörizmin sebep ve çareleri. *Köprü*, 94, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=753> adresinden 06.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Beşikçi, İ. (2010). Cumhuriyet kürtlere ne kazandırdı? *Mızgin*, 74, 6-9.
- Coşkun, V. (2011). Said-i Nursiye göre düşünce ve ifade özgürlüğü. Süleyman Çevik (Ed.), *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*. İstanbul: Nubihar, s.242-244.
- Demir, N. (2007). Güneydoğu sorunu. *Köprü*, 98, 217-221.
- Dilgeş, S. (2010). 21. Yüzyılda daha güçlü olabilmek için ve kardeşçe bir yaşam için çözüm: Federasyon, *Mızgin*, 71, 7-11.
- Dilgeş, S. (2010). Türkiye'deki iktidar savaşında Kürtler ve İslam'ın rolü. *Mızgin*, 73, 12-15.
- Duman, M. (2018). II. Dünya savaşı sonrasında dış politikada doğrultusunda gelişen kültürel bir ittifak: Halkevleri ve İngiliz kültür heyeti. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 3(3), 57-73.
- Duran, B. (2009). Endüstri sonrası sivil toplumda ittifak-ı İslam. *Köprü*, 108, s.23-53.
- Duran, B. (2008). Nursi'de devlet algısı. *Köprü*, 103, 35-51.

- Ertaş, İ. (2010a). İman deryasından gelen Mızgin 7. Yılında. *Mızgin*, 71, 3-6.
- Ertaş, İ. (2010b). Kürt düşün aydınlanması ve Mızgin'in tarihsel rolü. *Mızgin*, 74, 17-22.
- Eryıldırım, E. (2011) Said-i Nursi'de toplum tasavvuru: Alternatif bir aydınlanma mı? Süleyman Çevik (Ed.). *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*. İstanbul: Nubihar, s.404-406.
- Gündoğdu, M . (2016). Namık Kemal'in Selimiyye Adlı Naziresinde İttihâd-İ İslam Hedefi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (7), 63-75.
- Kasar, V. (2009). Ehl-i imanı birbirine bağlayan nurani rabitalar. *Köprü*, 108, 93-107.
- Köseoğlu Y. ve Al H. (2013), Bir Siyasal Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 103-25.
- Nursi, B.S. (2010a). *Asar-ı Bediyye*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Nursi, B.S. (2010b). *Emirdağ Lahikaları I*. İstanbul: RNK.
- Nursi, B.S. (2010c). *Şualar*. İstanbul: RNK.
- Nursi, B.S. (2010d). *Emirdağ II*. İstanbul: RNK.
- Nursi, B.S. (2010e). *Tarihçe-i Hayat*. İstanbul: RNK.
- Nursi, B.S. (2010f). *Lem'alar*. İstanbul: RNK.
- Nursi, B.S. (2010g). *Mektubat*. İstanbul: RNK.
- Nursi, B.S. (2010h). *Sözler*. İstanbul: RNK
- Nursi, B.S. (2010ı). *Mesnevi-yi Nuriye*. İstanbul: RNK.
- Nursi, B.S. (2010i). *Kastamonu*. İstanbul: RNK.
- Özbek, Z. (2011). Eski Said ve Yeni Said kavramları üzerinde bir değerlendirme. Süleyman Çevik(Ed.). *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*. İstanbul: Nubihar, s.17-25.
- Özgel, İ. (2015) Çağdaş Tefsir Yönelişleri Açısından Bediüzzaman Said Nursi'nin Tefsir Yöntemi (Şuhûdî Tefsir). *EKEV Akademi Dergisi*, 61, 299-321.
- Özkul, O. (2008). Said Nursi'nin demokrasi düşüncesine katkısı ya da demokrasinin ontolojisi. *Köprü*, 104, 22-27.
- Süleyman Çevik ile söyleyişi, www.ilkehaber.com/haber/suleyman-cevikle-soyleyisi-1.-bolum-6855.htm (03-09-2018).

- Şengül, S. (2011). Osmanlı-Cumhuriyet eğitim modernleşme projeleri ve Medresetü'z-Zehra karşılaştırmalı bir analiz. Süleyman Çevik (Ed.). *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*, İstanbul: Nubihar, s.206-215.
- Tekin, O. (2011). Düünden bugüne Risale-i Nur hareketinde değişim. Süleyman Çevik (Ed.). *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*, İstanbul: Nubihar, s.78-82.
- Torun, İ. ve Koni, H. Said Nursi'nin düşünce ve tutumunda İslamcılık, Milliyetçilik ve Muhafazakarlık. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 11(43), 213-35.
- Tunç, O. (2011). Said Nursi'nin Medresetü'z-Zehra projesi. Süleyman Çevik (Ed.). *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*. İstanbul: Nubihar, s.189-197.
- Tursun, D. (2010). Türk ve Kürt halklarında düşünsel altyapı analizi. *Mızgin*, 72, 8-12.
- Yalman, H. (2002). İyi bir Müslüman; İyi bir insan, iyi bir demokratır. *Köprü*, 80, 10-17.
- Yıldız, A. (2016). *Ne mutlu Türküm diyebilene*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, M.K. (2007). Doğu ve Güneydoğu'nun temel sorunu. *Köprü*, 98, 119-32.
- Zınar, M. (2011). Said-i Kürdi ve Kürt meselesi. Süleyman Çevik (Ed.). *Vefatının 50. Yılında Said Nursi Sempozyumu*. İstanbul: Nubihar, s.133-145.
- Ferşadoęlu, A. <http://www.haber7.com/siyaset/haber/264353-cocuklarimizi-dpye-ikna-edemedik> (11-12-2018).

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Erdal, A. (2019). Kürt Sorununa Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım: Mızgin, Nubihar ve Köprü. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 2271-2298. DOI: 10.26466/opus.522993